

Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme*

Representation of Women in the Ottoman Press: An Evaluation on Hanımlara Mahsus Gazete

Özge Demirel**

Öz

Çalışmada, XIX. yüzyılda Osmanlı'da yayın hayatına başlayan ve hem basın tarihi hem de kadın kimliği açısından önemli bir yere sahip olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmıştır. Dergide haberler; dâhili havadis ve hârici havadis başlıkları altında yer almaktadır. Dâhili havadis başlığı altında yurt içindeki haberlere yer verilirken, hârici havadisler ise başka ülkelerle ilgili kısa bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmayla birlikte derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadislerin tamamı Latin harflerine çevrilmiş, yöntem olarak da nitel içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Kadın ve temsil kavramları ile Hall'un temsille ilgili inşacı yaklaşımı üzerinden yol alınan çalışmada yapılan içerik analizi sonucunda; *iyi kadın*, *mağdur kadın* ve *kötü kadın* kategorileri içinde, iyi kadın temsili için ön planda olduğu ve kadınların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırmaya özendirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Haberlerdeki iyi kadın imajının kadınlara ilgili anlamların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma dâhilinde inşasına katkı sunduğu

* Bu çalışma Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kübra Güran Yiğitbaşı'nın danışmanlığında, "19.Yüzyılda Osmanlı Basınında Kadının Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yayıncılık Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ozgedemirel@subu.edu.tr

■ **Başvuru:** 31.08.2020

■ **Kabul:** 31.10.2020

■ **DOI:** 10.21798/kadem.2021266730

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Cite this article as: Demirel, Ö. (2020). Osmanlı Basınında Kadın Temsili: Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinden Bir Değerlendirme, *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, Vol. 6, No. 2: 241-264.

düşünülmektedir. Mağdur kadın temsili ikinci sırada yer almaktadır. Haberlerde kötü kadın temsili ise oldukça düşük orandadır ve bu haberler üzerinden; derginin *iyi* ve *kötü* sınıflandırması dâhilinde toplumun bilinçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dergideki haber metinlerinin, derginin güttüğü topluma faydalı olma gayesiyle çok fazla çelişmediği görülmüştür. Haberlerin sunulmuş şekli ve verdiği mesajlardan anlaşıldığı üzere, toplumda kadınıla ilgili anlamların derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma doğrultusunda inşası söz konusudur.

Abstract

This study attempts to answer the question of how women were represented in the news in the Hanımlara Mahsus Gazette, which started its publication life in the Ottoman Empire in the 19th century and has an important place in terms of both the history of the press and women's identity. The magazine publishes its news under two main titles: internal news and external news. While domestic news are included under the title of internal news, external news provide brief information about other countries. This study includes the transcription into the Latin alphabet of all the internal news articles in the first hundred issues of the journal, and it uses the qualitative content analysis technique as a method. As a result of the content analysis carried out in the study, which pivots around the concepts of women and representation and takes Hall's constructionist approach to representation as its focus, it has been observed that among the categories of "good women", "victimized women", and "bad women", the representation of "good women" is at the forefront and that women are encouraged to emulate this ideal as determined by the magazine. This study supports the conviction that the image of good women in the news contributes to the construction of meanings about women in line with the classification of womanhood determined by the magazine. The representation of victim women takes the second place. The representation of "bad" women in the news is very low, and these news, within the framework of "good" and "bad" women as constructed by the magazine, serve as a means to give certain messages to society. It has been observed that the news texts in the magazine do not contradict too much with the self-claimed aim of being beneficial to society. As can be understood from the way the news are presented and the messages they are meant to give, it is possible to speak of a construction of meaning concerning women in line with the classification determined by the magazine as good.

Extended Abstract

Stuart Hall, one of the first researchers that come to mind when the concept of representation is mentioned, states that representation is the constructor of meaning (Hall, 2017: 25). Based on Hall's approach, it can be said that the representations presented to society through the media can be perceived as real by the members of the society in question and internalized. What is represented in media contents, and how, can shape the perception of society about the represented.

Media is a tool that plays an active role in the construction of how women are perceived in society. The way women are represented in the media content offered to the public is effective in determining how this perception is constructed. At the end of this construction process, media may have positive effects on the perception of women in society, as well as negative consequences regarding the place of women in society due to wrong representations in the content presented.

The present research is shaped around the concepts of media, news, women and representation. The main purpose of the study is to reveal how women are represented in the news in the women's journals of the Ottoman Empire. Since Hanımlara Mahsus Gazete is the first women's magazine published by women in Ottoman society, it appears as a field of study that needs scholarly attention. The fact that the majority of the management and writer staff of the journal consists of women and that the magazine publishes content expressly aimed at women makes it necessary to examine the journal in the context of women's representation. The literature review conducted on Hanımlara Mahsus Gazete led to the conclusion that there is not enough work on the journalism aspect of the magazine. It was observed that the studies conducted do not deal with the news in the journal, but focus on articles and literary works. It is possible to find transcriptions into the Latin alphabet of major articles and literary works in some Master's theses. No transcribed version of the magazine was found in the Ottoman Archives and the Women's Works Museum. An internet search also did not yield any transcribed news from the journal. The literature review revealed that only 20 of the news articles in Hanımlara Mahsus Gazette were transcribed into Latin letters. These news articles are included in a selection published by the Women's Works Library and Information Center Foundation.

This study provides the Latin transcription of the internal news section in the first hundred issues of the journal and analyzes these news articles with the qualitative content analysis method. This study aims to contribute to the field by bringing the news in the magazine to the surface and shedding some light on the journalistic aspects of the magazine.

The study uses the constructivist approach of Stuart Hall regarding representation (Hall, 2017, p.25). Representations of women in the media have an active role in building how women are perceived in society. It is thought that the representation of women in Hanımlara Mahsus Gazete, the first women's magazine published for women in the Ottoman Empire, also affected the perception of women in the society of the period.

The study limits itself to the internal (domestic) news section of the first hundred issues of the journal. The external news (foreign news) section of the journal is not included in the scope of the study, as it tends to contain only very brief information about the events in other countries. Internal news in Hanımlara Mahsus Gazete, the longest running women's magazine with 612 issues between 1895-1908, was included in the research universe, and the sampling unit was limited to the first hundred internal news. These news articles in the first hundred issues of the magazine were transcribed from Ottoman Turkish into Latin letters and then an answer was sought to the question of how women are represented in the news by using the qualitative content analysis technique.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Basınında Kadın, Haber, Temsil, Hanımlara Mahsus Gazete

Keywords: Women in the Ottoman Press, News, Representation, Hanımlara Mahsus Gazete

Giriş

Temsil kavramı denildiğinde ilk akla gelen araştırmacılarından biri olan Stuart Hall temsilin anlamın inşacıları olduğunu ifade etmektedir (Hall, 2017:25). Hall'un bu yaklaşımından hareketle, medya aracılığıyla topluma sunulan temsillerin toplumun fertleri tarafından gerçek olarak algılanabileceği ve içselleştirilebileceği söylenebilir. Medya içeriklerinde neyin nasıl temsil edildiği toplumun temsil edilenle ilgili algısını şekillendirebilmektedir.

Medya, toplumda kadın algısının inşası noktasında etkin rol oynayan bir araçtır. Toplumda sunulan medya içeriklerinde kadının ne şekilde temsil edildiği, bu algının ne yönde inşa edildiğini belirlemede etkili olmaktadır. Bu inşa sürecinin sonunda toplumdaki kadın algısına olumlu etkileri olabileceği gibi, sunulan içeriklerdeki

yanlış temsillerle kadının toplumdaki yeri ile ilgili olumsuz sonuçlar da doğabilmektedir.

Araştırma; medya, haber, kadın ve temsil kavramları etrafında şekillenmektedir. Araştırmanın temel amacı; *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yer alan haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymaktır. *Hanımlara Mahsus Gazete*, Osmanlı toplumunda kadınlar tarafından çıkarılan ilk kadın dergisi olması nedeniyle üzerinde durulması gereken bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Derginin yönetim ve yazar kadrosunun çoğunluğunun kadınlardan oluşması ve kadın içerikli yayınlar yapması derginin kadın temsili bağlamında incelenmesini gerekli kılmaktadır. *Hanımlara Mahsus Gazete* ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda, gazetecilik alanında yeterli düzeyde çalışılmadığı anlaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda dergideki haberlerin ele alınmadığı, makaleler ve edebî eserler üzerinde durulduğu görülmektedir. Bazı yüksek lisans tezlerinde belli başlı makalelerin ve edebî eserlerin yeni harflere çevirisine rastlamak mümkündür. Osmanlı Arşivi'nde ve Kadın Eserleri Müzesi'nde derginin yeni harflere çevrilmiş halinin bulunmadığı bilgisine ulaşılmıştır. İnternet üzerinden yapılan taramada ise haberlerin Latin harflerine çevrilmiş haline rastlanmamıştır. Literatür taraması neticesinde *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki haberlerin yalnızca 20 adedinin Latin harflerine çevirisinin yapıldığı anlaşılmıştır. Bu haberler ise Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın yayınladığı bir seçkide yer almaktadır.

Bu çalışmada ise derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadislerin Latin harflerine çevirisi sağlanmış ve nitel içerik analizi yöntemiyle üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmanın dergideki haberlerin gün yüzüne çıkarılması ve gazetecilik alanında çalışılması nedeniyle alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmada Stuart Hall'un temsil ile ilgili inşacı yaklaşımından yararlanılmıştır. Sunulan temsiller, temsili oluşturanla ilgili birtakım bilgilere ulaşılabilmesine olanak sağlar (Hall, 2017:36). Medyadaki kadın temsilleri toplumda kadın algısının inşası noktasında etkin bir role sahiptir. Osmanlı'da kadınlara yönelik çıkan ilk

kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'de kadın temsiline de dönemin toplumundaki kadın algısına etki ettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın sınırını, derginin ilk yüz sayısında yer alan dâhili havadisler (iç haberler) oluşturmaktadır. Dergideki hârici havadisler (dış haberler) ise diğer ülkelerdeki olaylarla ilgili oldukça kısa bilgiler içerdiğinden araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. 1895-1908 yılları arasında 612 sayıyla en uzun soluklu kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete*'deki iç haberler araştırma evrenine alınmış olup, örneklem birimi ilk yüz sayıda yer alan iç haberlerle sınırlıdır. Derginin ilk yüz sayısında yer alan bu haberler Osmanlıcadan Latin harflerine çevrilmiş ve ardından nitel içerik analizi tekniği kullanılarak haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmıştır.

Medya, Kadın ve Temsil

Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi kurucularından Stuart Hall, temsiline 'kültürle' ilişkisi üzerinde durur. "Bir şey hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da dünyayı diğer insanlara anlamlı bir şekilde tasvir etmek için dilin kullanılması" temsil kavramının yaygın bir tanımıdır. Ancak Hall, temsil kavramını bu tanımla sınırlı tutmaz. Temsili; anlamın üretildiği ve bir kültürün fertleri arasında alışveriş edilen işaretler, dil ve görüntülerin kullanılmasını kapsayan, basit olmayan karmaşık bir süreç olarak ifade eder (Hall, 2017:23). Basit bir şekilde ifade edilecek olursa, kültür temsillerle oluşturulan anlamların paylaşılmasıyla ilgilidir.

İletişim çalışmalarında önemli bir yere sahip olan kültür konusu, teknolojinin gelişmesiyle birlikte üretilen yeni iletişim araçlarının toplumsal yaşama etkisi dolayısıyla iletişim alanında daha çok tartışılan bir mesele haline gelmiştir. Stuart Hall, Raymond Williams ve Richard Hoggart liderliğinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, kültür konusunda farklı yaklaşımların gelişmesine katkı sağlamıştır. Kültürü toplumsal hayattaki sosyal etkileşimler içinde ele alan Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, zamanla akademik bir akımı temsil eder hale gelmiştir. Kültürel

çalışmalar kültürü ele almakta, medya, ideoloji, ırk, cinsiyet gibi konuları da kültürle ilişkilendirmektedir (Güngör, 2016:293-294).

Stuart Hall kültürü, bir toplumun veya topluluğun fertleri arasındaki anlam alışverişi olarak tanımlar. Ortak bir kültüre sahip olan bireyler dünyayı kabaca benzer biçimlerde algılamakta, fikir ve hissiyatlarını birbirlerinin anlayabileceği tarzlarda dile getirirler. Aynı kültürün birer parçası olan, yani benzer kodlara sahip bireyler dünyadan da yaklaşık olarak benzer anlamları çıkarırlar. İnsan şeylere; sosyal pratiklerine ve onları temsil ediş şekillerine göre anlam vermektedir. Kültürel anlamlar, sadece o kültüre ait bireyin zihninde yer alan bir şey değildir. Aksine sosyal pratikleri etkileyen kapsayıcı bir kavramdır. Kültür dinamik bir yapıya sahiptir ve anlamlar kültür devinimi içerisinde toplumsal hayatın düzenlenmesini sağlayan gelenek, görenek ve kuralların oluşmasına katkıda bulunur. Şeylerin temsil ediliş şekilleri anlamların oluşmasına katkı sunarken aynı zamanda bir toplumun kültürüne de etki etmektedir (Hall, 2017:7-13).

Kadın ve temsil kavramlarının medya ile ilişkilendirilmesi, oldukça önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir şeyin ne biçimde sunulduğu hem temsil edilen için hem de toplum için büyük önem arz etmektedir. Çünkü oluşturulan bu temsiller, temsil edilenin toplum içindeki yerini yansıtırken aynı zamanda bu konumu tahkim etmektedir. Haberlerde temsil edilenin sunulmuş biçimi bireylerin düşüncelerini etkilemektedir. Dolayısıyla kadının medyada sunum şekilleri, toplumun kadına yönelik algısında ve kadına karşı tutumunda oldukça etkili olabilmektedir. Gazete ve dergiler, topluma sunduğu haberlerle bireyler üzerinde önemli ve yönlendirici bir güce sahiptir (Basmacı, 2016: 626-627). Bu nedenle kitle iletişim araçlarının toplumsal ilişkileri şekillendirme açısından önemli bir rol üstlendiğini ifade etmek mümkündür.

Medya toplumdaki kadın imajını etkileyebilen önemli bir araçtır. Kadının medya içerikleriyle topluma sunulmuş şekli, kadının toplum içindeki rollerini etkilemektedir. Medyada kadın annelik gibi kutsal yönleriyle ele alınabilirken, şiddet mağduru ya da cinsel

obje olarak da yansıtılabilmektedir. Bundan dolayı kitle iletişim araçlarıyla hedef kitleye sunulan içeriklerin sorumluluk bilinciyle oluşturulması toplumun bugünü ve geleceği için büyük önem taşımaktadır (Yiğitbaşı & Sarıçam, 2020:3).

Kadın ve medya konusu sadece günümüzün meselesi değildir. Sanayi Devrimiyle birlikte gelişen basın teknolojisi birçok yayının üretilmesini ve topluma sunulmasını beraberinde getirmiştir. Basın teknolojisinin Avrupa'da ortaya çıkması doğal olarak basın ve yayın faaliyetlerinin ilk olarak o bölgede yaygınlaşmaya başlamasına neden olmuştur. Osmanlı da bu teknolojiden yararlanmış, birçok gazete ve dergi yayın hayatına dâhil olmuştur. Bu yayınlar o dönemi ve mevcut toplumsal yapıyı anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. XIX. yüzyılda Osmanlı kadınının basın-yayın faaliyetlerinin devlet eliyle desteklendiği, kadının eğitime önem verildiği görülmektedir.

XIX. Yüzyılda Osmanlı'da Basın ve Kadın

XIX. yüzyılda basın, kadının birçok konuda kendini ifade edebileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal hayat içerisinde birçok konuda emek veren ve etkili olan kadınlar, bu yayınlar aracılığıyla kendilerini ifade etme imkânı bulmuştur. Dönemin kadın yazarları edebiyattan felsefeye, eğitimden moda, dikiş nakıştan eş ve anneliğe kadar birçok konudaki bilgilerini ve düşüncelerini paylaşmıştır. Aynı zamanda gazetecilik faaliyetlerinde bulunmuş, yayınladıkları gazete ve dergilerde haberlere yer vermişlerdir. Dönemin kadın yazarları kaleme aldıkları yazılarla kadına hak ettiği değerin verilmesi konusunda fikirlerini beyan etmişlerdir (Karaca, 2011:107). Bazı kadın yazarlar da bu düşünceleri savunmakla birlikte İslamî anlayıştan uzak âdet ve yaklaşımların Osmanlı toplumunda benimsenmiş olmasına karşı çıkmıştır. Bu yazarlara göre kadın ve erkek birbirinin vazgeçilmezi olan, toplumsal hayatta birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Aile topluma düzen getiren önemli bir müessesedir. Aile içerisindeki bireylerin her biri öncelikle insan olarak saygıyı hak etmektedir. Kadına da

erkeğe de değer veren, dolayısıyla insanı esas alan bir yaklaşım toplumun en küçük ve önemli yapı taşı olan ailenin devamı için büyük önem taşımaktadır.

XIX. yüzyılda Osmanlı'da *Ayine*, *Muhadderat*, *Hanımlar*, *İnsanîyet*, *Şükufezar*, *Mürüvvet*, *Parça Bohçası*, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Hanımlara Mahsus Malumat* ve *Âlem-i Nisvan* gibi kadın dergilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dergiler ağırlıklı olarak evlilik, annelik, çocuk sağlığı ve eğitimi, edebiyat, moda ve haber içerikli yayınlardır. XIX. yüzyılda yayınlanan Osmanlı kadın dergilerine genel olarak bakıldığında esas amaçlarının nesilleri yetiştiren Osmanlı kadınının eğitimine katkıda bulunmak ve haklarını gözetmek olduğu anlaşılmaktadır (Kılıç, 2019:25-27). Bu amaçlar ile yayımlanan dergiler arasında yer alan *Hanımlara Mahsus Gazete* de kadınların çıkardığı ve ağırlıklı olarak kadın yazarların yazılarına yer veren dönemin önde gelen süreli yayınları arasında yer almaktadır.

Hanımlara Mahsus Gazete

Hanımlara Mahsus Gazete'nin faaliyete başlamasını gazeteci yazar Mehmed Tahir Bey sağlamıştır. *Tarik Gazetesi* başmuharriiri İbnülhakkı Mehmed Tahir Osmanlı'da kadınların çıkardığı bir yayının olmamasını büyük bir eksiklik görerek Dâhiliye Nezaretine bu durumu bildiren bir dilekçe vermiştir. Bu dilekçede devletin ilerlemesi için kadının eğitiminin gerekliliği üzerinde durmuş ve bu derginin çıkarılması için talepte bulunmuştur. Mehmed Tahir'in bu talebi kadınların eğitimine önem veren ve kadın hakları konusunda önemli adımların atılmasını sağlayan dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından kabul görmüştür. Derginin müdüreliğini ise Mehmed Tahir Bey'in eşi Fatma Şadiye Hanım yapmıştır. Bu sayede birçok kadın yazarın yazılarıyla, şiirleriyle katkı sunduğu *Hanımlara Mahsus Gazete* yayın hayatına başlamıştır (Yanardağ, 1995:10). O dönemde "gazete, ceride, mecmua" gibi kelimeler birbirinin yerine kullanıldığından derginin *Hanımlara Mahsus Gazete* olarak adlandırıldığı görülmektedir. Ancak özellikleri göz önünde

bulundurulduğunda aslında bir gazete değil dergi olduğu anlaşılmaktadır. İlk dönemlerinde haftada iki kez yayınlanmıştır ve bu durum 1-150 sayılarını kapsamaktadır. Derginin 150- 580 sayıları da haftada bir kez çıkarılmıştır. Fatma Aliye, Emine Semiye, Fatma Fahrünnisa, Makbule Leman, Nigâr Binti Osman, Fatma Şadiye gibi isimler derginin önde gelen muharrirleri arasındadır (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:14). Dergide kadın yazarlar isimlerini gizleme gereği duymadan kendilerini ifade etmiş, kadınların eğitimi ve nesil yetiştiriciliği konuları üzerinde durmuştur (Güven, 2016:7).

Hanımlara Mahsus Gazete, yayımlanan makalelerden de anlaşıldığı üzere Batı'daki her şeyin Osmanlı toplumuna nakledilmesine karşı çıkmış, toplumun kendi dinî ve kültürel zenginlikleri üzerinden yol almasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Derginin Batı'yla ilgili yaklaşımı "*Batıda yapılan teşebbüslerin tamamen milli terbiyemize uygun olduğunu iddia edemeyiz*" ifadesinden de anlaşılmaktadır. Derginin genel olarak toplumun kendi kökleri üzerinde var olmasını ve bu varoluşun İslam'ın kadına verdiği hakların korunarak gerçekleşmesi gerektiğini savunduğu söylenebilir. Dergideki makalelerden, Batı ülkeleri ve diğer ülkeler ile ilgili gelişmelerin takip edildiği anlaşılmaktadır fakat Batı'da vuku bulan toplum yararına olabilecek yeniliklerden İslam ve Osmanlı kimliğine zarar verilmeden faydalanılması gerektiği savunulmaktadır (Yanardağ, 1995:27).

Dergi, kadının her şeyden önce bir insan olarak ilim konusunda erkekten ayrı tutulmaması gerektiğini, gelecek nesilleri yetiştiren kadının eğitiminin toplum için büyük önem taşıdığını savunmuştur. Eşler arasındaki eğitim farkından dolayı aile içinde oluşabilecek iletişimsizliğin evliliğin devamı için de sıkıntı yaratabileceği üzerinde durulmuştur. Dergi aile kurumuna ve kadının annelik rolüne büyük önem vermiştir. Dergideki makalelerde toplumun İslam'a uygun olmayan yanlış gelenek ve âdetlerden arındırılması gerektiği ifade edilmiş, İslam'ın kadına tanıdığı hakların toplumda karşılık bulması gerektiği üzerinde durulmuştur. Dergi Osmanlı kadınının edebiyat, sanat ve düşünce dünyasına katılmasını teşvik

etmiş, kadınların toplum içerisindeki sorunlarını duyurmuş ve çözüm önerilerinde bulunmuştur (Çiçek, 2015:269-284).

Dergide genellikle kadın ve çocukların eğitimi, evin çekip çevrilmesi, karı-koca arasındaki iletişim, edebiyat, felsefe, sanat, giyim, moda gibi konularda içerik oluşturulduğu ve yayınlandığı görülmektedir. Dergide; makale, hikâye, şiir, mektupların yanı sıra haberlere, ilanlara ve reklamlara da yer verilmiştir. Haberlerin dergide, dâhili havadis (iç haber) ve hârici havadis (dış haber) şeklinde iki ayrı başlık altında sunulduğu görülmektedir. Dâhili havadisler yurt içindeki olaylara ve gelişmelere yer verirken, hârici havadisler ise yurt dışından kısa bilgiler içermektedir. “İlânlar” başlığı altında ise; yeni açılan mağazalara ve ürünlerine ilişkin tanıtımlar ile satılık evlere, özel derslere, doktor muayenehanelerine ve hasta kabul saatlerine ilişkin bilgilere rastlamak mümkündür (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:15). Ayrıca *Hanım Kızlara Mahsus Gazete* derginin eki olarak yayınlanmış ve elde edilen gelirin önemli bir kısmı evlenecek yaştaki sahipsiz genç kızların çeyiz masraflarına yardımcı olmak için kullanılmıştır (Kılıç, 2019:29).

Hanımlara Mahsus Gazete’deki Haberlerin İçerik Analizi

Amaç ve Yöntem

İçerik analizi, temaları ve anlamları belirlemek için belli bir materyalin detaylı bir şekilde tetkik edilerek açıklanmasıdır. Yazılı metinlerde uygulanabileceği gibi video ve fotoğraf gibi materyaller üzerinden de içerik analizi yapılabilir. Bu analiz tekniğinin amacı analiz yapılan metindeki içeriklerde nelerin üzerinde durulduğunu ve ne manaya geldiğini açıklamaktır. İletişim-bilimsel bir analiz olan bu yöntem bir metinde kendisini direkt olarak okuyucuya sunmayan öğelerin tespitini ve yorumlanmasını sağlar. Dolayısıyla içerik analizinin hem nicel hem de nitel tarafı mevcuttur. Sınırlar ve amaç tespit edilerek yapılan kodlama, araştırmacıya sistemli bir şekilde yorum yapma imkânı sunmaktadır (Bal, 2016:258). İletişim-bilimsel bir analiz olan bu yöntem, *Hanımlara Mahsus Gazete’deki*

iç haber metinlerinin incelenmesi ve kadının bu haberlerde ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymak açısından uygun yöntem olarak görülmüştür.

Hanımlara Mahsus Gazete'deki haberler dergi içerisinde *dâhili havadis* (iç haber) ve *hârici havadis*(dış haber) başlıkları altında yer almaktadır. İç haberlerde yurt içinden olaylara ve bilgilere yer verilmiştir. Dış haberler, daha çok yurt dışındaki gelişmelerin kısa bir şekilde aktarıldığı metinlerden oluştuğundan ve çalışmaya çok katkı sunmayacağı düşünüldüğünden araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Haber başlıkları altında görsel içeriğe rastlanmadığından haberlerle ilgili görsel okuma yapmak mümkün değildir. Araştırmanın evrenini derginin ilk yüz sayısında yer alan 1124 iç haber, örneklemini ise bu iç haberler arasındaki kadınlarla ilgili 511 adet haber oluşturmaktadır. Dergideki iç haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiğini ortaya koymak adına dergideki haber içeriklerinden yola çıkılarak kategoriler oluşturulmuştur. Ardından yine haber içerikleri göz önünde bulundurularak kategorilere uygun temsiller belirlenmiştir. Elde edilen veriler kadın, haber ve temsil kavramları ile Hall'un temsille ilgili inşacı yaklaşımından da faydalanılarak yorumlanmıştır.

Hall, temsil konusunu detaylı bir şekilde ele almış, anlamların nasıl üretildiğine ve gerçek anlamlarına ilişkin yaklaşımlar öne sürmüştür. Temsil çalışmaları kapsamında dil vasıtasıyla anlamın ne şekilde temsil edildiğini ve bunun nasıl süregeldiğini açıklayan üç yaklaşım söz konusudur. Yansıtıcı, kasıtlı ve inşacı yaklaşımlar anlamların kaynakları ile gerçek anlamlarına yönelik sorulara cevap aramaktadır. Hall'un temsil ile ilgili çalışmalarına bakıldığında daha çok inşacı yaklaşım üzerinde durduğu görülmektedir. İnşacı yaklaşım, yansıtıcı yaklaşımdan farklı olarak dilin sosyal yapısını kabul etmektedir fakat bireylerin veya nesnelerin kendi başlarına dilde anlamı sabit hale getirebileceğini kabul etmez. Bu yaklaşım şeylerin tek başlarına anlamının olmadığını, anlamı birtakım temsil sistemlerinden ve işaretlerden faydalanarak bireylerin inşa ettiğini ifade etmektedir. Temsil maddesel şeylerden ve etkilerden yararlanan bir işlev olarak ifade edilebilir ancak anlam,

mana yüklenen şeyin sembolik fonksiyonuna dayanmaktadır. İnşacı yaklaşıma göre, bir insan içinde bulunduğu kültürün birer ferdi haline geldiğinde anlamı öğrenir ve farkında olmadan bu anlamı özümser. Anlamlar değişim gösterdikçe, bir kültürün mevcut kodları da zamanla fark edilmeden değişime uğrar (Hall, 2017, s. 34-41). Bu yaklaşımda somut varlıklara ya da olaylara yüklenen anlamın inşa sürecinden geçtiği savunulur. Yani anlamlar temsil mekanizması sayesinde inşa edilir. Kültür vasıtasıyla meydana gelen ortak kodlar mevcut değilse temsil mekanizmasında aksamalar meydana gelir (Dinç & Dinçer, 2019:96).

Bulgular

Hall 'un temsil yaklaşımlarından biri olan inşacı yaklaşıma göre temsil, dil yoluyla anlamın üretilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Yiğitbaşı & Sarıçam, 2020:20). Medyadaki içeriklerin ne şekilde sunulduğu temsil ile ilgili bir durumdur ve anlam da bu temsiller aracılığıyla şekillenebilmektedir. Temsilin toplumda oluşacak algıyı inşaada önemli bir yeri bulunmaktadır. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin ilk yüz sayısında yer alan kadınlarla ilgili haberler üzerinde yapılan içerik analizi sonucu elde edilen veriler de kadının ne şekilde temsil edildiği ve kadınla ilgili toplumsal algıya nasıl bir katkı sunduğu konusunda bilgi vermektedir.

Hanımlara Mahsus Gazete'nin ilk yüz sayısındaki iç haber metinlerinden yola çıkılarak "iyi kadın", "kötü kadın" ve "mağdur kadın" kategorilerine uygun temsiller belirlenmiştir. Yine haber metinlerinden yola çıkılarak bu kategorilere uygun temsiller belirlenmiştir. Derginin ilk yüz sayısındaki iç haberlerin tamamı metnin %100'ünü temsil etmektedir. Belirlenen temsillere göre yapılan kodlama metnin tamamının %45'ini oluşturmaktadır. Kodlanan haberlerin tamamı %100 olarak düşünüldüğünde, iyi kadın temsiline %54,99, mağdur kadın temsiline %37,97, kötü kadın temsiline ise %7,05 oranında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadınlarla ilgili 511 haberin; 281'inde iyi kadın, 194'ünde mağdur kadın, 36'sında ise kötü kadın temsili söz konusudur.

Tablo 1: *Haberlerdeki Kadın Temsilleri*

	Frekans	Yüzde (%)
Mağdur Kadın	194	37,97
Hastalık, Kaza ve Ölüm	94	18,40
Yardım Edilen Kadın	83	16,24
Şiddete Mağruz Kalan Kadın	10	1,96
Hırsızlık Mağduru Kadın	7	1,37
İyi Kadın	279	54,99
Müslüman Kadın	74	14,48
Eğitilmiş Kadın	51	9,98
Evlilik, İyi Eş, İyi Anne	46	9,00
Başarılı Kadın	39	7,63
Yardımsever Kadın	38	7,44
Sosyal Kadın (Gezi, Eğlence)	31	6,07
Hakkını Arayan Kadın	2	0,39
Kötü Kadın	36	7,05
İhmalkar Kadın	14	2,74
Suçlu Kadın	12	2,35
Cahil Kadın	10	1,96
TOPLAM	511	100,00

Tablo 1’de görüldüğü üzere kadınların daha çok hastalık, kaza, ölüm ve maddi yardım içerikli haberlerle “*mağdur kadın*” olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun dışında dergideki makalelerde ve haberlerde olumlu imaj olarak öne çıkan “Müslüman kadın” temalı haberlere de önemli ölçüde yer verildiği görülmektedir. Evlilik, eğitim ve yardımseverlik konularının ön plana çıktığı, “kötü kadın” temsiline ilişkin haberlerin çok daha az sayıda olduğu görülmektedir.

Mağdur Kadın Temsili

Kadın konulu haberlerin %37,97’sini **mağdur kadın** temsili oluşturmaktadır. Bu haberlerin önemli bir kısmının yardım edilen kadın olarak kodlandığı görülmektedir. Kodlanan haberlerin %16,2’sinde kadınlara özellikle maddi olarak yardım edildiğine ilişkin metinlere rastlanmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak eşini

kaybeden kadınlara ya da babasını kaybeden kızlara devlet tarafından yapılan yardımlara ve maaş tahsisine yer verilmiştir. Bunun dışında derginin yetim kızların çeyiz masraflarının karşılanmasına ilişkin haberlerine de rastlamak mümkündür. Bazı haberlerde ise kimsesiz kızların çeyiz masrafını karşılamak üzere dergiye bağış yapan kişilerin anıldığı ve bu kişilere yaptıkları bu hayırlı işten dolayı teşekkür edildiği görülmektedir.

Şekil 1: Temsillerin Dairesel Grafiği

Dergide kadınlar ya da kız çocuklarının hastalık, kaza ve ölüm haberleriyle de mağdur olarak temsil edildiği görülmektedir. Bu şekilde kodlanan haberler, kodlanmış tüm haberlerin %9'unu oluşturmaktadır. Bu haberlerde kadınların ya da kız çocuklarının “biçare, kızcağız, zavallı” olarak nitelendirildiği görülmektedir. Ölen, hastalanan ya da kaza geçiren kişilere ya da yakınlarına haberin sonunda dua ve temennilerde bulunulduğu görülmektedir. Bu haberlerin önemli bir kısmı vefat haberlerinden oluşmaktadır. Bunun dışında doğum yaparken hayatı tehlike yaşayan kadınlara da yer verildiği görülmektedir. İlginç haberlerden biri de düğün sırasında takılan mücevherattan dolayı bunalan ve vefat eden bir gelin hakkındaki haberdur. Gelinin durumunu çevresindekilere anlatmasına rağmen, mücevheratı çıkarması ayıp olacağından sabretmesi söylenmiş ve özellikle ayakta bekletilmiştir. Gelinin takılan altın ve mücevherlerin ağırlığına dayanamayıp yere düşüp vefat ettiğinden bahsedilen haberde yaşanan durum eleştirilmekte, vefat eden kadın “biçare kız” olarak nitelendirilmektedir. Yine haberlerden birinde gezi

sırasında doğum sancısı tutan bir kadının düştüğü zor durumdan bahsedilmektedir. Bazı haberlerde ise kaza sonucu yaralanan ya da vefat eden kadınlarla ya da kız çocuklarıyla ilgili olaylara yer verildiği görülmektedir.

Şiddete maruz kalan kadınlarla ilgili haberler kodlanan tüm haberlerin %1,96'sını oluşturmaktadır. Örneğin bir haberde sözlü şiddete maruz kalan bir kadınla ilgili olaya kısaca yer verilmektedir. Bu haber, bir kadına ahlak dışı sözler sarf eden bir adamın yirmi gün hapsine mahkemece karar verildiğine dair bilgi vermektedir. Bu haberden de anlaşıldığı üzere sözel şiddete maruz kalan kadının mahkemede hakkını aradığı görülmektedir. Yine başka bir haberde, bir adamın eşini boğarak öldürdüğüne dair bir olay anlatılmış, suçlunun derdest edildiği ve hapis cezası verildiği bilgisi verilmiştir. Şiddet haberlerinde genellikle erkeklerin eşlerini ya da annelerini yaralamalarına veya öldürmelerine ilişkin olaylar yer almaktadır. Mağdur kadın teması altında yer alan bir diğer kod ise, dergideki haberlerden yola çıkılarak “hırsızlık mağduru kadın” olarak belirlenmiştir. Bu haberler de kodlanan tüm haberlerin %1,37'sini oluşturmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak kadınların dolandırılmaları ya da eşyalarının çalınması olaylarına yer verilmiştir.

Mağdur kadın temsiline ilişkin haberlerin tamamına bakıldığında kadınlar daha çok hastalık, kaza ve ölümle ya da ihtiyaç sahibi rolüyle ön plana çıkmaktadır. Kadına yönelik işlenen suçlarla ilgili haberlerde ise genellikle suçluların cezalandırıldığı bilgisine rastlanmaktadır. Derginin bu tür haberlerde suçlulara yaptırım uygulanmasına ilişkin bilgileri toplumla paylaşması ve mağdur kadınların bu bilgilerle birlikte temsil edilmesi toplumdaki kadına yönelik şiddetle ilgili algının inşası için önemlidir. Temsilin anlamın inşasındaki rolü düşünüldüğünde derginin kadınlara yönelik suçlarda da toplumda anlamın mağdur kadınların aleyhine oluşması açısından katkı sunduğu anlaşılmaktadır.

İyi Kadın Temsili

Kodlanmış haberlerin %54,99'ünde **iyi kadın** temsili söz konusudur. İyi kadın kategorisi için dergideki haberlerin içerikleri de göz önünde bulundurularak; eğitilmiş kadın, başarılı kadın, yardımsever kadın, Müslüman kadın, sosyal kadın, hakkını arayan kadın, evlilik (iyi eş, iyi anne) gibi kodlar belirlenmiştir. Kodlanmış haberlerin %14,5'inde Müslüman kadın temsiline rastlanmaktadır. %10 oranında eğitilmiş kadın, %7,6 oranında başarılı kadın, %6,1 oranında sosyal kadın temsili söz konusudur. %9 oranında ise kadının “evlilik, iyi eş ve iyi anne” koduyla temsil edildiği görülmektedir. %7,4 oranında kadınların yardımsever olarak temsil edildiği görülmektedir. Hakkını arayan kadın olarak temsil ise yalnızca %0,4'tür.

İyi kadın temalı haberlere detaylı olarak bakıldığında, haber metinlerinde kadınların çoğunlukla “ıffetlü hanım efendi, muavenet-i şefikane, ismetli, insaniyet-perver, sâhibe-i hayr u hasenât, zevce-i muhtereme” gibi ifadelerle anıldığı görülmektedir. Dönemin ifade tarzından da anlaşıldığı üzere, dergideki haberlerde günümüzden çok daha incelikli bir dille anlatım söz konusudur. Ayrıca sunulan haberlerde yoruma da ağırlık verildiği görülmektedir.

Müslüman kadın temsili kodlanan tüm haberlerin %14,48'ini oluşturmaktadır. Bu haberlerde ağırlıklı olarak başka dine mensup olup Müslüman olan ve isimlerini değiştiren kadınlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Müslüman kadın temsili için iyi kadın teması altında yer alma sebepleri derginin kadının İslam kimliğine önem vermesinden ve haberlerin sunuluş şekliyle kaynaklanmaktadır. Fatma Aliye, Fatma Fahrünnisa, Zeynep Sünbül gibi derginin baş yazarlarının makalelerine bakıldığında da “İslam kadınları” ifadesine sıkça rastlamak mümkündür. Dergi, Osmanlılıkta yakışmayan durumların sırf Batı'da var diye taklit edilmesini eleştirmektedir. Örneğin Fatma Aliye'nin dergide yer alan bir makalesinde bu konuyla ilgili “*Evet biz bablölere halef olmamalıyız! Biz eslâf-ı İslâmdan gelmiş olan meşâhir ve nâmdârân-ı zenâna halef olmalıyız! Bize örnek olmak için kendi büyük ninelerimizin hâl ve şânı varken biz bablölere kendimize model ittihaz etmemeliyiz, fakat*

bunun için de dediğim gibi yalnız kadınların gayreti değil, erkeklerimiz de himmeti lâzımdır... Malum ya, meydân-ı intişâra yazılarını koymak kadınlara şimdi olmuş ve ilk başlamış bir şey değildir. Hem de şimdi yalnız Avrupa'da ve Amerika'da bulunduğu cihetle orada başlamış değil. Millet-i İslâmiyyede dahi kadınların ulûm ve fûnûn ile iştigalleri ve icrâ-yı kitâbet eylemeleri şimdi başlayacak bir şey değildir." ifadeleri yer almaktadır (Çiçekler & Fatih Andı, 2009:30). Dergi, toplumdaki birtakım yanlış uygulamaların İslam dininden değil, yanlış âdet ve geleneklerden dolayı olduğunu savunur. İslam'ın doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması durumunda kadının toplum içerisindeki saygınlığının ve haklarının çok daha iyi düzeyde olacağını ifade eder.

Müslüman kadın temsiline yönelik bazı haberlerde İslam diniyle ilgili "*din-i Mübin*" yani *hak ve hakikati açıklayan* ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Müslüman kadın temsiline ilişkin bir haberde, "*Ayasofya civârında Yerebatan Mahallesi'ndeki Üskübî Hacı İbrâhim Ağa Câmi-i şerîfi muhtâc-ı ta'mîr idi. Sâhibe-i hayr u hasenât bir hanım efendi bu câmi-i şerîfi mükemmelen ta'mîr ve tecdîd etdirmiş olduğundan geçen Cum'a günü kurbanlar kesilerek ve Mevlid-i Şerif-i Hazret-i Peygamberî kırâ'et olunarak resm-i küşâdı icrâ olunmuş ve bu vesîle ile 'umûm tarafından de'avât-ı temâdî-i 'ömr ve 'âfiyet-i hazret-i pâdişâhî îsâl-i bârgâh-ı Hudâ kılınmıştır. Bu sâhibe-i hayr hanımın sa'yi 'inde'l-lâh ve 'inde'n-nâs makkûl olduğu şübhesizdir.*" ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:6). Bu haberde, bir caminin tamirini ve açılışını sağlayan Müslüman bir kadının hayır hasenat sahibi olarak övgüyle anlatıldığı görülmektedir.

Derginin kodlanan iç haberlerinin %9,98'inde eğitimli kadın temsiline rastlanmaktadır. Dergi genel olarak kız çocuklarının eğitimine büyük önem vermektedir. Bu haberlerde açılan kız mekteplerinden ya da eğitim alan kızlardan ağırlıklı olarak bahsedilmektedir. Dergide eğitimli kadın yazarların kaleme aldıkları başarılı eserlerle ilgili haberlere de yer verilmiştir. Ayrıca muallime ya da ebe olarak atanan ve işe başlayan kadınlarla ilgili haberlere de rastlamak mümkündür.

Evlilik, iyi eş ve iyi anne şeklinde kodlanan haberler, kodlanan tüm haberlerin %9'unu oluşturmaktadır. Bu haberlerde genellikle yönetici sınıftan ya da bürokrasiden tanınan kişilerin izdivaçlarına ilişkin bilgiler verilmekte, haberin sonunda çiftin tebrik ya da mutlulukları için dualar edildiği görülmektedir. İyi eş olarak kadın temsiline bakıldığında, yeni evlenen kızların isimleri anılmadan önce genellikle *ismetlü* ve *iffetlü hanımefendi* şeklinde söz edildiği görülmektedir. Bazı haberlerde ise iyi anne temsiline rastlanmaktadır. Bu haberlerin bir kısmında kadınların büyük zorluklarla gerçekleştirdiği doğum olaylarına yer verilmiştir.

Başarılı kadın temsiline, derginin kodlanan tüm haberlerinin %7,63'ünde rastlanmaktadır. Örneğin bir haberde, bir Osmanlı kadınına İran Devleti tarafından verilen afitab nişanından bahsedilmektedir. Bu haberlerin önemli bir kısmında kadın yazarların yazdıkları eserlerin ya da makalelerin övüldüğü görülmektedir. Dergideki haberlerde eğitimi ve meslek sahibi olan kadınlarla ilgili içeriklere rastlanmaktadır.

Yardımsever kadın temsiline, kodlanan tüm haberlerin %7,4'ünde rastlanmaktadır. Bu haberlerde kadınların yapmış oldukları yardımlardan övgüyle bahsedildiği ve haberin sonunda bu kişilere teşekkür edildiği görülmektedir. Örneğin haberlerin bir kısmında fakir ve kimsesiz kızlar için dergiye yapılan yardımlara yer verilmiş, yardım yapan kişilerden övgüyle bahsedilmiş, yoksul kimseler yararına düzenlenen organizasyonlara yer verilmiştir. Haberlerde; fakirlere kömür yardımı yapan, bağışta bulunan, kimsesiz çocuklara sahip çıkan, cami ve çeşme inşa ettiren kadın temsillerine rastlamak mümkündür. Bu haberlerde hayır işleriyle uğraşan, yardıma muhtaç kimselere yardımda bulunan kadınlardan övgüyle bahsedilmektedir.

Sosyal kadın temsiline bakıldığında ise, dönemin Osmanlı kadınının eve hapsolmediği dergideki kadın yazarların makalelerinden anlaşıldığı gibi, sunulan haber içeriklerinde de görülmektedir. Dergideki haberlerde sosyal kadın temsiline %6,7 oranında rastlanmaktadır. Haberlerde kadınların dâhil olduğu gezi, eğlence, balo,

bisiklet yarışı, şehirlerarası seyahat, yurt dışı gezileri, davetler ve tiyatro oyunları gibi etkinliklerden bahsedilmektedir.

Hakkını arayan kadın temsiline ise oldukça düşük olan %0,39 oranında rastlanmaktadır. Örneğin dergideki bir haberde, “*Şitânın şiddet-i icrâ-yı hükm eylediği bir sırada Şirket-i Hayriye vapurları derûnunda nisvânın soğuktan muhâfazaların itînâ edildiği hakkında İkdâm refik-i muhteremimiz Boğaziçi'nden aldığı bir mektûbu derc ve neşr etdikden sonra bu bâbda mütâla'ât-ı hayr-hâhâne de dermeyân ediyor. Nezâket-i mîzâcları münâsebetiyle böyle yerlerde nisvânın erkeklerden ziyâde te'mîn-i huzûr veistirâhatleri nakliye şirketlerinin vezâ'if-i asliyesinden olduğundan biz de Şirket-i Hayriye'ce de vapurların taksîmât-ı dâhiliyesinin ana göre ta'dîli vâcibeden bulunduğunu beyân eyleriz.*” ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:5). Söz konusu haberde vapurların kadınlar için ayrılan bölümünde, kadınların soğuktan yeterince muhafaza edilmediği hususuna değinilmektedir.

Kötü Kadın Temsili

Kodlanan haberlerin %7,05'inde **kötü kadın** temsiline rastlanmaktadır. Kötü kadın temsili kapsamındaki haberlerde kadınların gerçekleştirmiş olduğu kötü tutum ve davranışlar yer almaktadır. Bu haberlerde söz konusu eylemlerin eleştirildiği görülmektedir. Kötü kadın temsiline ilişkin yapılan kodlama neticesinde kodlanan tüm haberlerin, %2,74'ünde ihmalkâr kadın, %2,35'inde suçlu kadın, %1,96'sında ise cahil kadın temsiline rastlanmaktadır.

Kodlanan haberlerin %2,35'ini suçlu kadın temsiline ilişkin haberler oluşturmaktadır. Örneğin bu haberlerden birinde bir adamın öldürülmesinden ve bu ölümden merhumun kızının da parmağı olduğundan bahsedilmektedir. Bir diğer haberde ise eşini çok kıskanan bir kadının kocasını katlettiği anlatılmaktadır. İncelenen haberler arasında cadılık ve büyücülükle ilgili kadın haberlerine de az da olsa rastlanmaktadır.

İhmalkâr kadın temsiliinde genellikle çocuklarını ihmal eden annelerle ilgili haberlere rastlanmaktadır. Örneğin; evde yalnız bırakılan çocukların yangına neden olması neticesinde ölümlerine ilişkin haberlerde annelerin ihmallerinden dolayı eleştirildiği görülmektedir. Yine bir haberde, sokakta çocuğuyla birlikte bulunan bir annenin ilgisizliği neticesinde, çocuğunun yük arabasının altında kalmasından bahsedilmekte ve anne eleştirilmektedir.

Cahil kadın temsiline ilişkin haberlerde genellikle annelerin çocuklarına yönelik yanlış tutum ve yaklaşımlarına ilişkin olaylara yer verilmektedir. Derginin kötü sınıflandırması dâhilindeki bu olaylar anlatılırken haberin öznesi kadınlar eleştirilmektedir. Haberlerin bir kısmında annelerin çocuklarını korkutmaya ve sözlerini dinletmeye yönelik yapmış olduğu eylemlerin çocuklarının canına dahi mal olabildiği yönündeki uyarılara rastlanmaktadır. Örneğin dergideki bir haberde, *“Geçende Aksaray’da hanesinin yukarı katında oynamakta bulunan altı yedi yaşındaki kız çocuğu susturmak ve korkutmak için aşağıda bulunan valide Çarşamba karısı ocak cadısı geliyor diye bağırır. Yukarıda bulunan kızcağız validesinin bu sözlerinden fevkalade korkup hemen kendisini merdivenden aşağı atar. Zavallı masumcağızın nara-i canhıraşına yetişen valide çocuğunu kolu ve bacağı incinmiş ve baygın bir halde bulur ve çocuğunu o yolda korkuttuğundan dolayı nedamet de ederse de ne faide! Fenn-i terbiye-i etfal çocukları böyle şeylerle korkutmanın külliyen aleyhindedir. Hiç şüphe yok ki bu validenin fenn-i mezkureden zerre kadar haberi yok imiş. Çocukların böyle şeylerden ürkererek hasta bile oldukları ve bazılarının tutuldukları hastalık neticesi olarak vefat ettikleri bi’ldefeat görülüp işitilmiş olduğundan validelerin çocuklarına bu gibi saçma şeylerle korkutmamağa itina etmeleri elzemdir. Örneğin, bir annenin merdivende oynayan çocuğunu korkutmak için “ocak cadısı geliyor” diye bağırması sonucu çocuk kendisini bir anda aşağı atmış ve yaralanmıştır.”* ifadeleri yer almaktadır (H.M.G., 1894:5). Bu tür haberlerde kadınların gerçekleştirmiş olduğu davranışların eleştirildiği ve bu örneklerle toplumun derginin vizyonu doğrultusunda bilinçlendirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Dergideki kodlanan haberlerde en az kötü kadın temsiline rastlanmaktadır. Belirlenen diğer kategorilerde olduğu gibi “kötü kadın” temsiline de derginin toplumu bilinçlendirmeye ve sunduğu temsillerle anlamın da bu doğrultuda oluşmasına katkı sunmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Kodlanan haberlere genel olarak bakıldığında, kadınlara yönelik çıkan ve çoğunluğu kadın yazarlardan oluşan dönemin önde gelen süreli yayınında yer alan haberlerde daha çok “iyi kadın” temsilinin olduğu anlaşılmaktadır. Hall’un da belirttiği gibi temsil anlamının inşasında etkilidir. Dolayısıyla dergideki haberlerde iyi kadın temsili de toplumdaki kadın algısının bu doğrultuda inşasına katkı sunmaktadır. Derginin, toplumu kendi vizyonu doğrultusunda belirlediği “iyi” olana doğru yönlendirmeye ve sunduğu kadın temsilleriyle kadına yönelik algıyı bu yönde şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir.

Sonuç

Çalışmada hem basın tarihi hem de kadın kimliği açısından büyük bir adım olan *Hanımlara Mahsus Gazete*’de kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap aranmış, temsil kavramından ve Stuart Hall’un temsille ilgili inşacı yaklaşımından yola çıkılmıştır. Temsilin anlamının inşacısı olduğu düşünüldüğünde medya aracılığıyla topluma sunulan temsillerin, bu temsilleri oluşturanlara ilişkin birtakım bilgilere ulaşılabilmesi için birer araç olabileceği bilinmektedir. *Hanımlara Mahsus Gazete*’de kadının temsil edilmiş şekli, derginin kadına bakışını yorumlayabilmek adına önemli görülmektedir. Derginin ilk yüz sayısındaki iç haberlerde kadının ne şekilde temsil edildiği sorusuna cevap bulmak üzere içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır.

Dergideki iç haberler üzerinden yapılan içerik analizi sonucunda; haberlerde iyi kadın temsilinin diğer kategorilere göre çok daha yüksek olduğu görülmüştür. Kodlanan haberlerin %54,99’unda kadınların “iyi kadın” olarak temsil edildiği sonucu varılmıştır. Kötü kadın temsili ise yalnızca %7,05 oranındadır.

%37,97 oranında ise kadınların “mağdur” olarak temsil edildiği görülmektedir.

Derginin topluma faydalı olma gayesi haberlerin sunuluş şekline de anlaşılmaktadır. Haber içeriklerine genel olarak bakıldığında, iyi kadın temsillerinin bulunduğu haberlerde kadınlar genel olarak takdir edilmiştir. Kötü kadın temsillerinin bulunduğu haberlerde ise yapılan yanlış eylemlerin zararlarından bahsedildiği görülmektedir. Yardımsever kadın ve yardım edilen kadın temsili kodlanan haberlerin %23,68’ini oluşturmaktadır. Yapılan haberlerde yardımseverliğin özendirildiği ve yardım yapan kişilerden övgüyle bahsedildiği görülmektedir. Haberlerde öne çıkan iyi kadın temsillerinde kadınların derginin “iyi” sınıflandırması dâhilinde iyi olana özendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Mağdur kadın temsillerine ilişkin bazı haberlerde kişilerin kimliklerinin açıkça yer alması, dönemin ifade tarzı ve habercilik anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Kötü kadın temsiline ise oldukça düşük bir oranda yer verilmiştir. Bu tür haberlerde ise yapılan yanlışlar üzerinden toplum bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Haberlerde bu yöndeki kadın temsili, derginin vizyonu ve genel atmosferiyle örtüşmektedir.

Sonuç olarak; temsil kavramı ve Hall’un temsille ilgili inşacı yaklaşımı üzerinden yol alınan çalışmada yapılan içerik analizi sonucunda, haberlerde ağırlıklı olarak derginin iyi olarak belirlediği sınıflandırma dâhilinde kadın temsillerine rastlanması, derginin toplumda kadınla ilgili anlamların bu yönde inşasına katkı sunmaya çalıştığını göstermektedir. Dergideki haberlerde sunulan iyi kadın imajının toplumdaki kadın algısına bu yönde katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sunulan temsillerle toplumda kadınla ilgili oluşturulmak istenen anlamların derginin vizyonu doğrultusunda, dönemin kadınının mevcut durumunun iyileştirilmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ark, Ü. (2018). Osmanlı Modernleşme Sürecinde Din ve Kadın: İslam Hukuku Üzerinden Bir Okuma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 77-116.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Basmacı, G. (2016). Yerel Basında Kadın Temsili. *II.Uluslararası Medya Çalışmaları Kongresi* (s. 623-639). Antalya: Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Çiçek, A. C. (2015). Modernleşme Sürecinde Kadın: Osmanlı Dönemi Üzerine Bir İnceleme. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 269-284.
- Çiçekler, M. & Fatih Andı. (2009). *Yeni Harflerle Hanımlara Mahsus Gazete*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Yayınları.
- Dinç, M. A. & Dinçer, Z. (2019). Yeni Medyada Temsili Anlamlandırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 91-102.
- Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Güven, Z. C. (2016). Eril Tarih Söyleminde Bir Osmanlı Kadın Kamusal Alanı: Hanımlara Mahsus Gazete. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1-14.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hanımlara Mahsus Gazete*, 31 Ağustos 1894, sayı: 4.
- Hanımlara Mahsus Gazete*, 18 Eylül 1894, sayı: 8.
- Karaca, Ş. (2011). Fatma Aliye Hanım ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları. *Karadeniz Araştırmaları*, 93-110.
- Kılıç, N. (2019). *Osmanlı Basımında Muhafazakar Bir Kadın Dergisi Mürüvvet*. İstanbul: Kriter.
- Yanardağ, M. Fetih, 1995. Hanımlara Mahsus Gazete Üzerinde Bir Çalışma. *Yüksek Lisans Tezi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yiğitbaşı, K. G. & Sarıçam S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili ve Medya: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1-27.